

УДК 378.04:316.46

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-12\(40\)-575-587](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-12(40)-575-587)

Десятник Катерина Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, <https://orcid.org/0000-0001-9804-2863>

ЛІДЕРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ

Анотація. У статті узагальнено наукові підходи щодо розуміння поняття «лідерська компетентність майбутнього фахівця», схарактеризовано сутність лідерської компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Актуальність обраної проблеми обумовлена необхідністю підготовки майбутнього вчителя як конкурентоспроможного фахівця, лідера, здатного до особистісного і професійного розвитку, успішної самореалізації, який володіє навичками педагогічного та класного менеджменту, організації та керівництва розвитком осіб та професійним груп, вміє приймати ефективні рішення і брати відповідальність, надихати, підтримувати і мотивувати здобувачів освіти, колег, батьків з метою досягнення спільних цілей. Учитель-лідер має важливу роль у формуванні системи цінностей, норм поведінки здобувачів початкової освіти, філософії, правил, клімату, культури класу.

Констатовано, що у площині аналізу сучасних досліджень змістова сутність лідерської компетентності презентована у різних професійних сферах як міждисциплінарний феномен. Науковці розглядають означену категорію у контексті підготовки майбутніх фахівців різних галузей: економістів, менеджерів, спортсменів, офіцерів, інженерів, фахівців з навігації та управління судном, державних службовців, науково-педагогічних працівників, соціальних працівників, майбутніх керівників освітніх закладів, учителів тощо. У процесі проведеної аналітичної діяльності підсумовано, що зміст поняття «лідерська компетентність майбутнього фахівця» розкривається дослідниками через тлумачення феноменів «лідер» і «лідерство» і визначається як інтегративна характеристика, здатність особистості до лідерства, сукупність відповідних знань, умінь і навичок, лідерських якостей, професійного досвіду тощо.

На підставі теоретичного аналізу наукової літератури *лідерська компетентність майбутнього вчителя початкової школи* визначається нами як цілісна інтегративна особистісно-професійна характеристика, що акумулює сукупність конкретних знань, лідерських умінь і навичок, цінностей, лідерсь-

ких якостей, досвіду і забезпечує ефективну професійну діяльність. Вона виявляється у здатності мати активну лідерську позицію у взаєминах з учнями, батьками, колегами, адміністрацією; приймати ефективні рішення у професійній діяльності, брати відповідальність, підтримувати учнів, створювати спільноту класу, мотивувати до досягнення спільної мети, постійно саморозвиватись.

Узагальнено, що особливість вияву лідерської компетентності саме вчителя початкових класів зумовлена тим, що кожен учитель початкової школи виступає формальним лідером в силу специфіки своєї вчительської професійної діяльності і своєрідністю виконання професійних функцій та ролей (класний керівник, учитель багатьох предметів та інтегрованих курсів, менеджер педагогічного процесу, вихователь, фасилітатор, організатор позаурочної діяльності дітей, медіатор, консультант у роботі з батьками молодших школярів, колегами, дослідник, методист, керівник школи).

Ключові слова: лідер, лідерство, лідерська компетентність, лідерська компетентність майбутнього фахівця, лідерська компетентність майбутнього вчителя початкової школи, здобувачі вищої освіти, заклад вищої освіти.

Desiatnyk Kateryna Volodymyrivna candidate of pedagogical sciences, associate professor, associate professor of the department of theory and methods of primary education, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, <https://orcid.org/0000-0001-9804-2863>

LEADERSHIP COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER: SCIENTIFIC APPROACHES TO UNDERSTANDING THE ESSENCE OF THE CONCEPT

Abstract. The article summarizes scientific approaches to understanding the concept of «leadership competence of a future specialist», characterizes the essence of the leadership competence of a future primary school teacher. The relevance of the chosen problem is determined by the need to train the future teacher as a competitive specialist, a leader capable of personal and professional development, successful self-realization, who possesses the skills of pedagogical and classroom management, organization and management of the development of individuals and professional groups, knows how to make effective decisions and take responsibility, inspire, support and motivate students, colleagues, and parents in order to achieve common goals. The teacher-leader has an important role in the formation of the system of values, norms of behavior of primary school students, philosophy, rules, climate, culture of the class.

It has been established that in the field of analysis of modern research, the content essence of leadership competence is presented in various professional

spheres as an interdisciplinary phenomenon. Scientists consider this category in the context of training future specialists in various fields: economists, managers, athletes, officers, engineers, specialists in navigation and ship management, civil servants, scientific and pedagogical workers, social workers, future heads of educational institutions, teachers, etc. In the process of the conducted analytical activity, it was concluded that the meaning of the concept of «leadership competence of the future specialist» is revealed by researchers through the interpretation of the phenomena of «leader» and «leadership» and is defined as an integrative characteristic, an individual's ability to lead, a set of relevant knowledge, abilities and skills, leadership qualities, professional experience, etc.

Based on the theoretical analysis of scientific literature, the *leadership competence of the future primary school teacher* is defined by us as a holistic integrative personal and professional characteristic that accumulates a set of specific knowledge, leadership abilities and skills, values, leadership qualities, experience and ensures effective professional activity. It is manifested in the ability to have an active leadership position in relations with students, parents, colleagues, administration; make effective decisions in professional activities, take responsibility, support students, create a class community, motivate to achieve a common goal, constantly self-develop.

The peculiarity of the manifestation of leadership competence of primary school teachers is due to the fact that each primary school teacher acts as a formal leader due to the specifics of his teaching professional activity and the originality of the performance of professional functions and roles (classroom teacher, teacher of many subjects and integrated courses, manager of the pedagogical process, educator, facilitator, organizer of children's extracurricular activities, consultant in working with parents, colleagues, methodologist, manager of school) is summarized.

Keywords: leader, leadership, leadership competence, leadership competence of a future specialist, leadership competence of a future primary school teacher, higher education students, higher education institution.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтенсивних і динамічних змін у політичній, економічній, соціальній й освітній сферах українського суспільства важливого значення набуває реформування і модернізація системи професійної освіти з урахуванням процесів глобалізації та євроінтеграції. У зв'язку з цим формуються нові стандарти якості підготовки майбутнього вчителя початкових класів, спрямовані не тільки на становлення кваліфікованого випускника, а й конкурентоспроможного фахівця, лідера, якому довіряють, здатного до особистісного і професійного розвитку, самоуправління, успішної самореалізації й підвищення власного соціального статусу, який володіє навичками педагогічного та класного менеджменту, організації та керівництва професійним розвитком осіб та груп, управління

робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів, оцінювання результатів діяльності команд та колективів, вміє приймати ефективні рішення і брати відповідальність, визнавати свої сильні і слабкі сторони, надихати, підтримувати і мотивувати здобувачів освіти, колег, батьків з метою досягнення спільних цілей – забезпечення високого рівня якості освіти.

Окреслені вимоги відображено у Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (за дипломом молодшого спеціаліста)» (2020 р.), Стандарті вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2021 р.), Стандарті вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для другого (магістерського) рівня вищої освіти (2024 р.), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022 р.) тощо. Актуалізація питання посилена також прийняттям в Україні Національної рамки кваліфікацій (2011 р.) та узгодженістю її з Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя.

У Концепції Нової української школи висвітлюється питання вчителя-лідера, де зазначається, що «українська школа буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель. Він – успішний вчитель та фахівець – вирішить дуже багато питань щодо якості викладання, обсягу домашніх завдань, комунікації з дітьми та адміністрацією школи. До дітей має прийти людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет, яка його фахово викладає» [10, с. 16].

Зокрема у Стратегії наголошується на тому, що заклади освіти повинні диверсифікувати освітні пропозиції та оновлювати зміст освіти, розвивати гнучкі освітні траєкторії на основі студентоцентрованого підходу з метою задоволення зростаючих потреб у розвитку інноваційного та критичного мислення, підприємницьких та лідерських навичок [13].

За таких обставин все більш актуальним постає завдання посилення спрямованості освітнього процесу закладу вищої освіти щодо формування лідерської компетентності майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що сьогодні існує значна кількість наукових розвідок, присвячених темі лідерства.

Учені розглядають означену проблему у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей: Б. Головешко, В. Карманенко, О. Нестуля, С. Нестуля, Лі Цзиці, О. Яценко (економістів, менеджерів), І. Смоляр (спортсменів), О. Бойко, В. Карпенко, О. Романовський, О. Кокун, О. Маковський та ін. (офіцерів), І. Костиря (інженерів), Л. Ярошенко (державних службовців), Д. Ворохобіна (фахівців з навігації та управління

судном), М. Лютого, Т. Фелькель (науково-педагогічних працівників), Д. Бибик (соціальних працівників), І. Драч, А. Йилдирим, С. Калашнікової, В. Міляєвої, Г. Тимошко (майбутніх керівників освітніх закладів), А. Єрмоленка, Ю. Краценка, О. Логвись, Н. Мараховської, Н. Семенченко (учителів) тощо.

Особливості формування лідерської позиції, потенціалу, лідерських якостей здобувачів різних освітніх рівнів розкривається у роботах: А. Семенова, О. Хмизової – дітей та молодших школярів; Д. Алфімова, Є. Панченко, В. Ягоднікової – старшокласників; О. Бортнікової, Д. Волківської, О. Корякіна, А. Куриці, В. Мороза – студентів закладу вищої освіти тощо.

Аналіз наукових джерел дозволив констатувати значний досвід дослідження питання формування лідерських якостей та лідерської компетентності майбутніх фахівців різного напрямку професійної підготовки. Однак, недостатньо дослідженою на теоретико-методологічному та практичному рівнях є проблема формування лідерської компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Мета статті – схарактеризувати сутність лідерської компетентності майбутнього вчителя початкової школи через узагальнення наукових підходів щодо розуміння поняття «лідерська компетентність майбутнього фахівця», аналіз та уточнення понять «лідер», «лідерство», «лідерська компетентність».

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначеної мети вважаємо, передусім, розкрити зміст категорій «лідер», «лідерство».

Так поняття «лідер» (від англ. leader – той, хто веде; ведучий) в Оксфордському словнику англійської мови означає той, хто веде інших у діях або переконаннях; той, хто бере на себе лідерство в будь-якій справі, підприємстві чи русі; той, за ким «слідують» учні або прихильники; головний або найвидатніший представник (професії); у ширшому розумінні, особа видатного становища та впливу» [18]. У тлумачному словнику сучасної української мови «лідер» – той, хто посідає провідне місце серед інших, подібних [1].

Американський фахівець у галузі менеджменту та лідерства Р. Дафт (R. L. Daft) вказує, що термін «лідер» походить від давньоанглійського слова, що означає керувати (супроводжувати), вести інших за собою у тому напрямку, який здається правильним самому керуючому. Бути лідером – це прагнення змінити життя інших людей і світ на краще. Це означає вірити в себе і тих, з ким ви працюєте, любити те, що ви робите, і наповнювати інших енергією та ентузіазмом [14].

Автор есе «Слуга як лідер» Р. Грінліф (R.K. Greenleaf) розрізняв лідерів, які перш за все прагнуть бути першими, управляти та лідерів, які в першу чергу хочуть служити іншим. Лідер-служитель бере на себе зобов'язання служити потребам інших, а його управління ґрунтується на відкритості та переконливості, а не на контролі. Такий лідер відданий ідеї розвитку людей [16]. Ідея

лідера, який служить, існувала давно, проте Р. Грінліф висловив ідею про необхідність реалізувати цю філософію на практиці й описав концепцію лідерства служіння та визначив її основні принципи.

Водночас словник англійської мови визначає «лідерство» як: гідність, посада або позиція лідера, особливо політичної партії; вміння керувати; позиція групи людей, які керують або впливають на інших у певному контексті; сама група; дія або вплив, необхідні для керівництва чи організації зусиль у груповій діяльності [18].

Р. Дафт (R. L. Daft) у своїй праці «Досвід лідерства» наголошує на тому, що є безліч трактувань поняття «лідерство» і зосереджується на єдиному визначенні, яке окреслює основні елементи процесу лідерства, а саме: лідерство – це відносини між лідерами та послідовниками, які мають намір реальних змін та результатів, що відповідають їхнім спільним цілям [14, с. 4].

У довідковій літературі зазначено, що лідерство (leadership) – це управління, що здійснюється шляхом впливу на поведінку людей (послідовників) на основі взаємної поваги та довіри задля реалізації суспільно значущих цілей (цінностей) та потребує наявності в управлінця-лідера відповідних лідерських компетентностей (якостей). Лідерство є одночасно положенням (статичний аспект) і процесом впливу (динамічний / процесний аспект), в основі яких – прояв лідерських якостей особистості. Суб'єктом прояву індивідуального лідерства є окрема особистість, такий прояв може здійснюватися як безпосередньо стосовно себе (саморозвиток особистості), так і відносно інших осіб [8, с. 45].

Для того щоб сформуванню системне уявлення про лідерство, важливо виокремити загальні сутнісні характеристики цього явища.

1. У лідера повинні бути послідовники. Саме наявність послідовників відрізняє лідерів від нелідерів. За лідером слідує вірні йому послідовники. Це елемент, який лежить в основі лідерства і саме його наявність дає людині право вважатися лідером.

2. Лідерство – це сфера взаємодії. Якщо лідерам потрібні послідовники, то лідерство – це не тільки проблема особистості лідера, а скоріше продукт взаємин між ним і людьми, що йдуть за ним. Тому лідерство найкраще розглядати як сферу взаємодії, оскільки це не стільки особисте, скільки міжособистісне явище. Важливим завданням керівника є побудова міцних робочих відносин з іншими людьми.

3. Лідерство ґрунтується на авторитеті. В основі авторитету лежать якості лідера, що зумовлює лояльність послідовників до його дій, цілеспрямованості, довіру до рішень, які він може приймати самостійно. Авторитетом може володіти індивід, який не наділений формальними повноваженнями, але має високий ступінь значимості для оточуючих. Авторитет має психологічну природу і формується на основі загального

інтересу підлеглих до керівника і їх переконаності в його особливих здібностях.

4. Лідерство – це когнітивний конструкт, так як у кожної людини є (формується в процесі життєдіяльності) своє суб'єктивне уявлення про те, що лідер – це особистість, яка володіє певними якостями і поводить певним чином. Під час зустрічі з людиною, яка відповідає уявленню про лідера, на нього вішають ярлик лідерства. При цьому очікується, що наявність лідерських якостей в подальшому буде проявлятися у відповідній лідерській поведінці. І навпаки: виявлена лідерська поведінка трансформується в очікування того, що модель такої поведінки має відповідні лідерські якості [15, с. 155-156].

Отже, аналіз наукових поглядів щодо проблеми лідерства дає змогу визначити лідера як визнаного члена групи, який, використовуючи притаманні йому лідерські здібності та якості, обирає оптимальне рішення для досягнення групової цілі і несе за них відповідальність; а лідерство – процес реалізації позитивного впливу лідера групи на її членів у процесі взаємодії з метою досягнення спільних цілей. Підкреслимо, що суттєву роль відіграє все ж особистість самого лідера, його особистісні якості та вміння [6, с. 39]

Щодо освітнього лідерства, то у дослідженні Л. Воррена (L. Warren) розглядається концепція лідерства вчителів та його вплив на учнів у класі. Один із ключових висновків науковця полягає в тому, що на відміну від минулих часів, коли термін «лідерство» в школі завжди асоціювався з адміністративними та офіційними посадами, сьогодні лідерство – це не про посади, а йдеться про людину, її особливості та поведінку. Лідерство на заняттях перетворює вчителів на мотиваторів, а їхній вплив виходить за рамки простого викладання і вони беруть на себе роль забезпечення мотивації учнів до досягнення своїх академічних цілей. Як мотиватори, вони стають адвокатами школярів, фасилітаторами навчання, дослідниками кращих практик, медіаторами (разом з адміністрацією), рольовими моделями поведінки та професіоналізму, а також співавторами з іншими колегами [20, с. 14].

На продовження такої позиції Дж. Йорк-Барр та К. Дюк (J. York-Barr & K. Duke) розуміють лідерство вчителів як процес, за допомогою якого педагоги, індивідуально та колективно впливають на своїх колег, директорів та інших членів шкільних спільнот для удосконалення практики викладання та навчання з метою покращення навчання та досягнень учнів [21]. Водночас лідерство вчителів – передбачає не лише активний процес впливу на інших, але й включає інші важливі елементи лідерства, такі як незалежність офіційної позиції та розвиток учнів як кінцевої мети [19, с. 13].

Науковці Лю Пен та ін. (Liu Peng et al.) вказують на те, що як лідер групи, з точки зору управління класом, класний керівник керує і веде заняття, несе відповідальність за управління учнями, включаючи навчання, життя та психологічний розвиток школярів, а також відіграє важливу роль у співпраці

між учителями та у налагодженні комунікації з батьками. Класні керівники знаходяться в центрі розвитку команди вчителів і є ключовими особами в керівництві розвитком учнів [17, с. 29-36]. Лідерство є частиною інтерактивного процесу смислотворення і творення сенсу. Учитель-лідер, під яким розуміється класний керівник, на уроках, відіграє важливу роль у формуванні системи цінностей, норм, філософії, правил і клімату, іншими словами культури класу [17, с. 38].

Як стверджує Н. Семеній, сучасний учитель – це соціальний лідер, який виконує функції як управлінця, менеджера, так і організатора. На нього покладена значна відповідальність за реалізацію основної мети – формування усебічно розвиненої, компетентної особистості, яка здатна реалізовувати свій потенціал та стати гідним членом суспільства. Окрім безпосередньої роботи з учнями, важливим аспектом педагогічної роботи є співпраця з батьками своїх вихованців. У цьому контексті вчитель має демонструвати не лише високий рівень професіоналізму, а й достатній рівень здатності впливати на батьків задля активного їх залучення до життя класу та формування обізнаності щодо особливостей виховання своєї дитини. Вміти організувати та надихнути, змотивувати – є нічим іншим, як якостями лідера, які реалізуються під час вирішення різних ситуацій, які виникають в освітньому процесі. Сучасний вчитель-лідер – це особистість, яка володіє лідерськими якостями, на основі яких формується стійка лідерська позиція, що реалізується через потреби, мотиви, цінності, внутрішні переконання та проявляється у поведінці, самопізнанні, самоаналізі, саморегуляції, самоактуалізації [12, с. 85]. Активна лідерська позиція дозволяє вчителю ефективно впливати на освітній процес, сприяти розвитку своїх учнів і підвищувати якість освіти в цілому.

Такої ж думки дотримується О. Логвись, досліджуючи психологічні чинники розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів, вона зазначає, що вчитель-лідер – це особистість, з притаманними їй лідерськими якостями, стійкими комплексними внутрішніми утвореннями, що проявляються через систему потреб, мотивів, знань, умінь, навичок, переконань, цінностей, соціально-психологічних та індивідуально-особистісних властивостей учителя [6, с. 47]. Учена трактує лідерські якості майбутніх педагогів як інтегративні індивідуально-психічні властивості особистості, які зумовлюють авторське і відповідальне ставлення до учбово-професійної діяльності, орієнтацію на максимальну самоактуалізацію та створення оптимальних умов для розкриття потенціалу інших людей і розвиваються в рамках діалогічної (суб'єкт-суб'єктної) педагогічної взаємодії у процесі вищої професійної освіти [6, с. 48].

Нам імпонує думка М. Лютого, про те, що наявності лише лідерського потенціалу чи лідерських якостей у педагога недостатньо. Для реалізації академічних свобод в умовах сучасного освітнього середовища, педагог має

володіти сформованою лідерською компетентністю, що буде проявлятися на всіх рівнях від особистісних рис до сформованих знань, навичок та лідерських моделей поведінки [7, с. 89]. Відповідно лідерська компетентність – це багатокомпонентне утворення, що містить лідерські якості, уміння та знання і цінності, вона є рисою особистості, що забезпечує професійну успішність особистості та прагнення до постійного саморозвитку і навчання [7, с. 94].

Уточнення дефініції поняття «лідерська компетентність майбутнього вчителя початкової школи» зумовлює необхідність розгляду наукових підходів щодо розуміння сутності лідерської компетентності майбутніх фахівців різних галузей.

Зокрема С. Нестуля лідерську компетентність майбутнього фахівця з менеджменту розуміє як його здатність реалізовувати цілі, завдання, функції та технології лідерського управління, здатність набувати професійного досвіду та досвіду лідерства як певних соціальних стосунків між членами групи, здатність бути лідером, що забезпечує активне використання навчальних досягнень у нових ситуаціях [9, с. 141].

У контексті проблеми формування лідерської компетентності офіцера В. Карпенко пропонує таку дефініцію окресленого поняття: інтегральний складник професійної компетентності, комплекс знань, умінь, навичок, а також професійно важливих індивідуальних якостей особистості, що визначають її готовність впливати на волю й поведінку інших особистостей для досягнення поставленої мети [5, с. 76].

Д. Ворохобіна визначає лідерську компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном як складне й інтегроване поняття, що охоплює здатність стратегічно мислити, ефективно керувати членами команди, аналізувати та приймати рішення в типових і нетипових ситуаціях, комунікацію, оптимально вирішувати професійні та соціальні проблеми, здійснювати ефективне планування, управління і контроль діяльності колективу для вирішення професійних завдань персоналом, а також уміння працювати в команді [3, с. 74].

Лідерська компетентність у майбутніх керівників-жінок загальноосвітніх закладів відображає здатність керівника розпоряджатися наявною у нього владою, направляти діяльність підлеглих у певне русло, надавати їм підтримку, виявляти до них участь та наділяти повноваженнями. Крім цього, лідерська компетентність передбачає наявність у керівника здатності генерувати в підлеглих працівників стан націленості на вирішення загальної задачі, уміння взаємодіяти з різномірним колективом, підтримувати творчу активність підлеглих, формувати у них почуття спільності, створювати команду, тощо.

Як відомо, будь-яку ідею можна реалізувати, якщо вона є реальною і викликає інтерес у педагогічного колективу чи усієї громади. Зацікавити ідеєю

або її діяльнісним втіленням має більше можливостей той керівник освітнього закладу, якому притаманні особистісні якості, завдяки яким колектив сприймає його як компетентного управлінця і лідера, тобто носія лідерської компетентності [4, с. 147].

Аналіз наукових підходів щодо розуміння поняття «лідерська компетентність майбутнього фахівця» у площині підготовки професіоналів різних галузей дозволив з'ясувати, що окреслена категорія тлумачиться дослідниками насамперед як здатність особистості до лідерства, сукупність відповідних знань, умінь і навичок, лідерських якостей, професійного досвіду.

Відтак у Професійному стандарті [11] лідерська компетентність учителя подається як здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети.

Лідерська компетентність учителя початкових класів трактується Т. Водолазською як інтегративна якість педагогічного працівника, його здатність до створення дитячо-дорослої спільноти, об'єднаної спільними цінностями, загальними правилами колективу, це підтримка дітей, розвиток їхніх сильних якостей, готовність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків [2, с. 28].

Здійснений теоретичний аналіз наукових досліджень лідерської компетентності, вивчення наукових підходів щодо розуміння суті означеної категорії дозволили визначити *лідерську компетентність майбутнього вчителя початкової школи* як цілісну інтегративну особистісно-професійну характеристику, що акумулює сукупність конкретних знань, лідерських умінь і навичок, цінностей, лідерських якостей, досвіду і забезпечує ефективну професійну діяльність. Вона виявляється у здатності мати активну лідерську позицію у взаєминах з учнями, батьками, колегами, адміністрацією; приймати ефективні рішення у професійній діяльності, брати відповідальність, підтримувати учнів, створювати спільноту класу, мотивувати до досягнення спільної мети, постійно саморозвиватись. Особливість вияву лідерської компетентності саме вчителя початкових класів зумовлена тим, що кожен учитель початкової школи виступає формальним лідером в силу специфіки своєї вчительської професійної діяльності і своєрідністю виконання професійних функцій та ролей (класний керівник, учитель багатьох предметів та інтегрованих курсів, менеджер педагогічного процесу, вихователь, фасилітатор, організатор позаурочної діяльності дітей, медіатор, консультант у роботі з батьками молодших школярів, колегами, дослідник, методист, керівник школи).

Висновки. Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що лідерська компетентність як міждисциплінарний феномен є предметом дослідження у багатьох наукових галузях, вона розглядається як

сукупність знань, особистісних і ділових якостей, умінь, навичок та цінностей особистості, які дозволяють вирішувати завдання у будь-якій сфері й досягати високих професійних результатів.

Формування лідерської компетентності педагога, зокрема майбутнього вчителя початкових класів в освітньому процесі закладу вищої освіти є важливим напрямом підготовки майбутнього фахівця, оскільки значною мірою детермінує його професійну педагогічну майстерність.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у розробленні педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
2. Водолазська Т. В. Лідерська компетентність учителя початкових класів: шляхи її формування в системі неперервної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 5(206), С. 27–31.
3. Ворохобіна Д. Л. Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Хмельницький, 2023. 280 с.
4. Йилдирим А. Формування лідерської компетентності в майбутніх керівників-жінок загальноосвітніх закладів Туреччини: дис. ... д-ра філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Черкаси, 2021. 280 с.
5. Карпенко В. С. Розвиток лідерської компетентності офіцерів десантно-штурмових військ у системі післядипломної освіти: дис. ... д-ра філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Київ, 2023. 280 с.
6. Логвись О. Я. Психологічні чинники розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра філософії: 053 Психологія. Тернопіль, 2023. 284 с.
7. Лютий М. Уявлення учасників освітнього процесу закладу вищої освіти про показники лідерської компетентності майбутнього викладача. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2019. № 3. С. 85–97.
8. Національний освітній глосарій: вища освіта (4-е вид., перероб. і доп.) / Авт.-уклад.: В.Є. Бахрушин, М.І. Винницький, В.М. Захарченко, І.О. Золотарьова та ін. / За ред. В.Г. Кременя, В.Є. Бахрушина, Ю.М. Рашкевича. 2024. 113 с.
9. Нестуля С. І. Дидактичні засади формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі університету: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09 – теорія навчання. Полтава, 2019. 700 с.
10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
11. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
12. Семеній Н. Лідерські якості майбутніх учителів початкової школи: теоретико-практичний дискурс. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»* №14. 2022. С. 81–91.

13. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
14. Daft Richard L. (2008) *The Leadership Experience*. Fourth Edition. Owen Graduate School of Management Vanderbilt University. 493 p.
15. Desiatnyk K., Novakivska L., Pryma V., Klochko L., & Vdovina O. Theoretical analysis of the problem of leadership in professional and management activities. *Revista Eduweb*. 2022. 16(4), P. 153–165. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.04.13>
16. Greenleaf Robert K. *The Servant as Leader*. URL: http://www.ediguys.net/Robert_K_Greenleaf_The_Servant_as_Leader.pdf
17. Liu Peng, Lili Liu, Yijing Xie. (2018). Leadership of Class Teachers (Banzhuren) in Improving Student Learning: Case Studies of Chinese Primary Schools. *Frontiers of Education in China*, 13(1), 28–55.
18. Oxford English Dictionary. URL : <https://www.oed.com/>
19. Schott Carina, Henrico van Roekel, Tummers Lars G. (2020) Teacher leadership: a systematic review, methodological quality assessment and conceptual framework, *Educational Research Review*, Volume 31, 100352.
20. Warren L. L. (2021) The importance of teacher leadership skills in the classroom. *Education Journal*, 10.(1), 8–15.
21. York-Barr J. & Duke K. (2004). What do we know about teacher leadership? Findings from two decades of scholarship. *Review of Educational Research*, 74(3), 255–316.

References:

1. Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2004) [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Compilation. and heads ed. V.T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF "Perun", 1440 [in Ukrainian].
2. Vodolazska, T. V. (2022). Liderska kompetentnist uchytelia pochatkovykh klasiv: shliakhy yii formuvannya v systemi neperervnoi osvity [Leadership competence of primary school teachers: ways of its formation in the system of continuous education.]. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of a modern teacher*, 5(206), 27–31 [in Ukrainian].
3. Vorokhobina, D. L. (2023) Formuvannya liderskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z navihatsii ta upravlinnia sudnom u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of leadership competence to future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training]. *Doctor of Philosophy thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
4. Yildirim, A. (2021). Formuvannya liderskoi kompetentnosti v maibutnikh kerivnykiv-zhinok zahalnoosvitnikh zakladiv Turechchyny [Enhancing Leadership Competence of Future Women-Directors of Secondary Schools in Turkey]. *Doctor of Philosophy thesis*. Cherkasy [in Ukrainian].
5. Karpenko, V. S. (2023). Rozvytok liderskoi kompetentnosti ofitseriv desantno-shturmovykh viisk u systemi pisladyplomnoi osvity [Development of leadership competence of Assault Troops officers in the postgraduate education system]. *Doctor of Philosophy thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Lohvys, O. Ya. (2023). Psykholohichni chynnyky rozvytku liderskykh yakosti maibutnikh pedahohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Psychological Factors of the Development of Future Teachers Leadership Qualities in Professional Training.]. *Doctor of Philosophy thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
7. Liutyi, M. (2019). Uiavlennia uchasykyv osvitnoho protsesu zakladu vyshchoi osvity pro pokaznyky liderskoi kompetentnosti maibutnoho vykladacha [Perceptions of the participants of the education process of higher education institution about leadership competence indicators of the future lecturer]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy – Theory and practice of social systems management*, 3. 85–97 [in Ukrainian].

8. Natsionalnyi osvittinii hlosarii: vyshcha osvita (4-e vyd., pererob. i dop.) (2024). / Avt.-uklad.: V.Ie. Bakhrushyn, M.I. Vynnytskyi, V.M. Zakharchenko, I.O. Zolotarova ta in. / Za red. V.H. Kremenia, V.Ie. Bakhrushyna, Yu.M. Rashkevycha. 113 [in Ukrainian].
9. Nestulia, S. I. (2019). Dydaktychni zasady formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z menedzhmentu v osvitnomu seredovyskhi universytetu: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.09 – teoriia navchannia. Poltava, 700 [in Ukrainian].
10. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
11. Profesiyni standart za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoio osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> [in Ukrainian].
12. Semenii, N. (2022). Liderski yakosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoio shkoly: teoretyko-praktychni diskurs [Leadership qualities of future primary school teachers: theoretical and practical discourse]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Universytety i liderstvo» – International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 14. 81–91 [in Ukrainian].
13. Stratehiia rozvytku vyshchoio osvity v Ukraini na 2022–2032 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
14. Daft, R. L. (2008). *The Leadership Experience*. Fourth Edition. Owen Graduate School of Management Vanderbilt University. 493. [in English].
15. Desiatnyk, K., Novakivska, L., Pryma, V., Klochko, L., & Vdovina, O. (2022). Theoretical analysis of the problem of leadership in professional and management activities. *Revista Eduweb*. 16(4), R. 153–165. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.04.13> [in English].
16. Greenleaf, R. K. (2007). *The Servant as Leader*. Retrieved from http://www.ediguys.net/Robert_K_Greenleaf_The_Servant_as_Leader.pdf [in English].
17. Liu, P., Liu, L. & Xie, Y (2018). Leadership of Class Teachers (Banzhuren) in Improving Student Learning: Case Studies of Chinese Primary Schools. *Frontiers of Education in China*, 13(1), 28–55 [in English].
18. Oxford English Dictionary. Retrieved from <https://www.oed.com/> [in English].
19. Schott, C., Henrico van Roekel & Tummers, L. G. (2020). Teacher leadership: a systematic review, methodological quality assessment and conceptual framework. *Educational Research Review*, Volume 31, 100352 [in English].
20. Warren, L. L. (2021). The importance of teacher leadership skills in the classroom. *Education Journal*, 10.(1), 8–15 [in English].
21. York-Barr J. & Duke K. (2004). What do we know about teacher leadership? Findings from two decades of scholarship. *Review of Educational Research*, 74(3), 255–316 [in English].